

HAL
open science

“ Notiță complementară despre descoperirea diplomei de la Grojdibodu ”

Dan Dana

► **To cite this version:**

Dan Dana. “ Notiță complementară despre descoperirea diplomei de la Grojdibodu ”. Oltenia, 2021, 27, pp.164-166. hal-03470130

HAL Id: hal-03470130

<https://hal.science/hal-03470130>

Submitted on 27 Dec 2021

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

OLTENIA

**STUDII ȘI COMUNICĂRI.
ARHEOLOGIE-ISTORIE**

Vol. XXVII / 2020

MUZEUL OLTENIEI CRAIOVA

Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie – Istorie
Oltenia. Journal for Studies in Archaeology – History

Ilustrația de pe copertă: *Clădirea Secției de Istorie – Arheologie a Muzeului Olteniei Craiova*
Cover Image: *The Building of the Department of History – Archaeology of the Museum of Oltenia Craiova*

COMITETUL ȘTIINȚIFIC / SCIENTIFIC COMMITTEE

Radu Băjenaru

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București - Institute of Archeology „Vasile Pârvan”, Bucharest

Sorin Liviu Damean

Universitatea din Craiova - University of Craiova

Adrian Ioniță

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București - Institute of Archeology „Vasile Pârvan”, Bucharest

Viorel Emanuel Petac

Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române - Numismatic Cabinet of the Library of the Romanian Academy

Constantin C. Petolescu

Membru corespondent al Academiei Române - Corresponding member of the Romanian Academy

Adrian Popescu

Departamentul de Monede și Medalii, Muzeul Fitzwilliam, Universitatea din Cambridge - Department of Coins & Medals, The Fitzwilliam Museum, University of Cambridge.

Vlad Vintilă Zirra

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București - Institute of Archeology „Vasile Pârvan”, Bucharest

Redactor Șef / Editor in Chief:

Radu Gabriel Dumitrescu

Secretari de Redacție / Secretaries of editorship:

Marius Bâsceanu

Lucian Popescu Vava

Colegiul de Redacție / Editorial Staff:

Florin Ridiche

Dorel Bondoc

Valentina Popescu

Irina Vlad

Gabriela Filip

Cristian-Iulian Ceacăru

Editor Tehnic / Technical Editor: Daniela Popescu

Responsabilitatea conținutului științific al lucrărilor aparține în întregime autorilor. Autorii trebuie să țină cont de propunerile de revizuire sugerate de către recenzori.

The responsibility of the scientific content of the papers belongs entirely to the authors. Authors should take into account the review proposals suggested by the reviewers.

CUPRINS / CONTENTS

ARHEOLOGIE/ ARCHAEOLOGY

PĂTROI Cătălin Nicolae – Noi informații despre siturile eneolitice din Câmpia Băileștiului și o primă repertoriere a structurilor circulare prezente în partea de sud-vest a regiunii Oltenia. New information about the Eneolithic sites from the Băilești Plain and a first inventory of the circular enclosures present in the South-Western part of Oltenia Region.....	7
POPOVICI Sabin, LAZĂR Simona – Despre periodizarea culturii Vădastra. Considerații (I). About the periodization of the Vădastra culture. Considerations (I).....	88
RĂBÎNCĂ Iulia, POPOVICI Sabin – Cercetări arheologice de suprafață în zona Caracal (I). Surface archaeological research in the Caracal area (I).....	105
GHERGHE Petre – O unealtă de făurar din epoca dacică descoperită în împrejurimile Caracalului. A blacksmith's tool from the Dacian era discovered in the vicinity of Caracal.....	129
PETOLESCU Constantin C. – Cohors I Vbiorvm.....	133
DUMITRAȘCU Alis – Cercei romani de aur cu disc emisferic. Piese din colecția Muzeului Național de Istorie a României. Roman gold earrings with hemispherical disc. Collection of National History Museum of Romania.....	137
FILIP Gabriela, ANTON Alin – Reprezentarea zeului Mithras pe o gemă din Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova. The representation of The God Mithras on a gemstone from The County Museum of History and Archeology Prahova.....	153
BARBU Marius Gheorghe – Un capitel doric de la Micia. A Doric Capital from Micia.....	156
DANA Dan, MARINOIU Vasile – Réédition de deux graffites latins du camp auxiliaire de Cătunele (Dacie). Republicarea a doi graffiti latini din castrul auxiliar de la Cătunele (Dacia).....	160

DANA Dan – Notiță complementară despre descoperirea diplomei de la Grojdibodu. Complementary notice about the discovery of the military diploma from Grojdibodu	164
--	-----

NUMISMATICĂ / NUMISMATICS

DUMITRESCU Radu Gabriel, MUNTEANU Claudiu – Seria medalistică „Les hommes illustres du siècle de Louis XIV” din colecția Muzeului Național Brukenthal. The medal series „Les hommes illustres du siècle de Louis XIV” from the collection of the Brukenthal National Museum.....	167
TABĂRĂ Radu – Decorațiile primite de românii din Transilvania în Primul Război Mondial. Decorations received by the Romanians from Transylvania in the First World War.....	181

ISTORIE / HISTORY

NEDELICU Silviu-Constantin – Dosarul unei controverse: posibila identitate a Sfântului Dionisie Exiguul cu Sfântul Dionisie Areopagitul. The file of a controversy: the possible identity of Saint Dionysius Exiguus with Saint Dionysius the Areopagite.....	196
RĂDULESCU Toma – Aspecte sociale și demografice din istoria mahalalei Obedeau din Craiova în secolul al XIX-lea. Social and demographic aspects from the history of the Obedeau district in Craiova in the 19 th century.....	218
CERNAT Alexandru – Prima vizită a domnitorului Carol I la Craiova – 2 mai 1867. The first visit of Prince Carol I in Craiova – May 2, 1867.....	271
VLAD Irina – Mormântul Eufrosinei Pleșea. The grave of Eufrosina Pleșea	282
POPESCU VAVA Lucian – Aspecte privind situația sănătății publice în județul Dolj în preajma Războiului de Independență. Aspects regarding the public health situation in Dolj county around the War of Independence.....	292
DIACONESCU Daniel – Tehnica de luptă a armatei române în Războiul de Independență (1877-1878). Combat equipment of the Romanian army in the War of Independence (1877-1878).....	310

IANCU Dorin Demostene – Contribuția comunității evreiești din Craiova la editarea unor periodice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. The contribution of the Jewish community in Craiova to the publication of periodicals from the second half of the 19 th century and the beginning of the 20 th century	318
CEACÎRU Cristian Iulian – Ocupația germană a Craiovei reflectată într-un document din cadrul colecțiilor Muzeului Olteniei. The German occupation of Craiova reflected in a document from the collections of the Oltenia Museum.....	333
DUMITRESCU Radu Gabriel – Regina Maria în vechi cărți poștale ilustrate din colecția Muzeului Olteniei. Queen Mary in old illustrated postcards from the collection of the Oltenia Museum.....	341
CORNEA Delia Roxana – Muzeul Regional de Arheologie Dobrogea și începuturile școlii arheologice constănțene în perioada 1957-1967. Anii marilor descoperiri. The Dobrudja Regional Museum of Archaeology and the beginnings of the Constanța Archaeological School between 1957-1967. The years of the great discoveries	378
GROZA Maria Gabriela – Femeile din aviația română: între vechile cutume și câștigarea dreptului de a zbura. Women in Romanian aviation: between the old customs and gaining the right to fly.....	402
TRANDAFIR Marinela – Activitatea Căminului Cultural „Avram Iancu” din comuna Ulmeni, Județul Buzău în perioada 1938-1949. The activity of the „Avram Iancu” Cultural Centre from Ulmeni commune, Buzău County during 1938-1949	408
IANCU Ana-Maria – Slujitori ai bisericii din județul istoric Mehedinți (Episcopia Severinului și Strehaei), prizoniți pentru Hristos în timpul regimului totalitar comunist, III, (G-I). Servants of the church in the historical county of Mehedinți (Episcopate of Severin and Strehaia), persecuted for Christ during the totalitarian communist regime, III, (G-I).....	412
NEAGU Mihai Cristian – Monumentele istorice încotro? Studiu de caz: Complexul Caselor boierilor Dudescu de la Fundeni, jud. Călărași. Historical monuments going where? Case study: The complex of the Dudescu boyars' houses from Fundeni, Călărași county.....	457

RECENZII / REVIEWS

- DUMITRESCU Radu Gabriel** – Radu Tabără, *Cercetașii și Straja Țării în insigne (Badges of the Romanian Scouts)*, Cluj Napoca: Grinta, 2020, 248 p. 470
- POPESCU Valentina** – Ștefan Dina, Radu Tabără, *Un deceniu de activitate numismatică. Clubul numismatic „Mihai Eminescu” din cadrul Cercului Militar Național (2009 – 2019) (A decade of numismatic activity. The numismatic club „Mihai Eminescu” within the National Military Circle (2009 - 2019)*, București, 2019, 118 p. 472
- CEACÎRU Cristian Iulian** – Mircea Georgescu, Mihai Murărețu, Lucian Purcaru, *Craiova de ieri 1927-1947 (Craiova of yesterday 1927-1947)*, Cluj Napoca: Argonaut, 2020, 240 p. 474

NOTIȚĂ COMPLEMENTARĂ DESPRE DESCOPERIREA DIPLOMEI DE LA GROJDIBODU

Dan Dana*

Rezumat: *Notița aduce alte precizări despre data descoperirii diplomei militare de la Grojdibodu (CIL XVI 75 = IDR I 10), referitoare la armata Daciei Inferioare, și primele ecouri în literatura vremii.*

Résumé: *La notice apporte d'autres précisions sur la date de découverte du diplôme militaire de Grojdibodu (CIL XVI 75 = IDR I 10), concernant l'armée de la Dacie Inférieure, et les premiers échos dans la littérature de l'époque.*

Cuvinte-cheie: *Dacia romană, diplomă militară, epigrafie latină, Grojdibodu, colecții.*

Mots-clés: *Dacie romaine, diplôme militaire, épigraphie latine, Grojdibodu, collections.*

Această scurtă notiță aduce câteva precizări cu privire la data descoperirii diplomei militare de la Grojdibodu (CIL XVI 75 = IDR I 10), republicată recent împreună cu poze ale tuturor fețelor de semnatarul acestor rânduri și de Dorel Bondoc, autorul monografiei despre podul roman de la Dolni Vadin (*Valeriana?*)-Grojdibodu¹. Este vorba de o copie a unei constituții imperiale referitoare la armata Daciei Inferioare, datând din 22 martie 129.

Soldatul beneficiar, Eupator fiul lui Eumenes, era originar din Sebastopolis (din Pont, în provincia Galatia, ulterior Cappadocia) și slujise în *vexillatio equitum Illyricorum*, la origine un *numerus* de călăreți selectați din Illyricum – probabil cu ocazia cuceririi Daciei. Este semnificativ faptul că o diplomă recent publicată atestă eliberarea printr-o constituție din 18 februarie 129 a lui Calicles fiul lui Buccio, originar tot din Sebastopolis, călăreț în *ala Gallorum Flaviana* din Moesia Superior². Avem astfel dovada unui grup de recruți originari din teritoriul acestei cetăți din Asia Mică care au fost vărsați în 101 în mai multe unități auxiliare din provinciile balcanice, dintre care unii au fost selectați în acel *numerus* transferat în Dacia³.

Nu numai condițiile descoperirii acestui document de bronz, dăruit de Alexandru Ioan Cuza lui Napoleon al III-lea și ajuns tocmai din acest motiv în colecțiile Muzeului Național de Antichități din Saint-Germain-en-Laye, unde este conservat până în zilele noastre, sunt nelămurite, dar până și anul exact al descoperirii. Mai multe date au fost astfel avansate⁴: Alexandru Odobescu, care a încercat, cu rezultate parțiale, să deslușească condițiile descoperirii, indică anul 1838; Léon Renier precizează „martie 1839”; cei mai mulți, precum Dumitru Tudor și Ion Iosif Russu, dau însă data greșită de 1842.

Consultarea primelor relatări din Principate despre descoperirea de la Grojdibodu (uneori este menționată și o localitate vecină, Gura Padinii), confirmă acum data indicată de către Odobescu, în monografia sa despre antichitățile fostului județ Romanați⁵.

În ordine cronologică, prima mențiune este o notiță anonimă din primul ziar vernacular din Țara Românească, *Curierul Românesc*, condus de Ion Heliade Rădulescu, din data de sâmbătă 18 februarie 1839⁶. Sub rubrica „București”, primele două pagini se referă la această descoperire

* CNRS/Centre HISOMA (Lyon), ddana_ddan@yahoo.com.

¹ Dana, Bondoc, 2014 (= Dana, Bondoc, 2018).

² Eck, Pangerl, 2018, pp. 224-230. Doi copii sunt numiți pe diplomă, Marcus și Prisca.

³ Despre acești doi soldați recrutați în același timp, vezi Matei-Popescu, Țentea, 2018, pp. 22-23.

⁴ Pentru detalii, vezi Dana, Bondoc, 2014, p. 204.

⁵ Odobescu, 1878 (= Avram, Ciucă, 1989, pp. 94-243).

⁶ *Curierul Românesc. Gazetă politică, comercială, și literară*, nr. 26 (an X), 18 februarie 1839, pp. 1-2. Această primă semnalare îi era cunoscută eruditului maghiar János Erdy (Erdy, 1858, p. 7).

indicată ca fiind recentă. Suprinzătoare este folosirea exclusivă, la această dată timpurie, a alfabetului latin și a unei grafii ușor latinizante pentru redactarea notiței⁷, care sună astfel:

La satul Grojdiboldul [*sic*] din județul Romanați, proprietate a D. Medelnicer Dim. Jianul, aproape de Celeiu s'aflat de curând în șanțul grădinei unui lăcuiitor, doo tabule mici de aramă prinse una de alta cu o legătură suptire de feră petrecută printr'însele. Dintr'a questea, pe una este următoarea inscripție [[urmează ediția diplomatică, cu puține greșeli]].

Iar pe queea 'laltă se vede inscripția următoare [[urmează lista martorilor]].

Aquestu document rar și precios pentru Istoria nației noastre romane se află acum în cabinetul de antichități al D. marelui Ban Michael Ghica.

Traducerea pe scurt [[românească]].

Finalul notiței este însă scris în chirilice: folosirea grafiei latine apare deci determinată de semnalarea unei descoperiri care putea servi în epocă tezei obârșiei latine. Tocmai ideea acestei origini nobile, care se generalizează ca urmare a diferitelor producții ale Școlii Ardelene, începe să fie preluată cu entuziasm în Principate în plină epocă romantică:

Această tălmăcire se va face în unul din numerile următoare cu slovele obișnuite. Aici s'a pus astfel [*sic*] pentru a vdeea [*sic*] streinii pe lângă acest document istoric și limba noastră, care poate sluji de un viu document al originii noastre.

Iată deci că data furnizată de Léon Renier (martie 1839) este eronată, anul 1838 fiind cel al descoperirii diplomei, după cum scrisese mai bine informatul Odobescu. În februarie 1839, cele două tăblițe de bronz se aflau deja la București, în colecția lui Mihail (Mihalache) Ghica, ele fiind între timp descifrate și interpretate destul de corect. Aceasta reiese și din descrierea oferită de nimeni altul decât cumnatul banului, colonelul Vladimir Moret de Blaremburg (1811-1846), ofițer în armata rusă, stabilit în Țara Românească⁸. În al său *Annuaire de la Principauté de Valachie* din 1842, capitolul „Vestiges d'antiquités Romaines” se încheia astfel⁹:

Nous terminerons cette esquisse archéologique par la publication d'une découverte toute récente, faite aux environs de Tchéléi, d'une tablette en bronze, sur laquelle on lit l'inscription suivante, conservée à Boukarest dans le cabinet d'antiquités de Mr. le Grand Ban Michel Ghica, frère du Prince régnant, et en face de laquelle nous plaçons sa traduction en langue Valaque moderne, afin de mieux constater l'analogie de cette dernière avec le latin sa langue mère [[urmează textul latin și traducerea românească, cu greșeli]].

În fine, o a treia relatare în ordine cronologică apare în 1844 într-un jurnal ieșean, *Arhiva Albinei*, condus de Gheorghe Asachi. Într-un articol semnat de Gheorghe Săulescu, o referire despre neamul bessilor prilejuiește o relatare despre diploma de la Grojdibodu, pe care era trecută și *cohors II Flavia Bessorum*. Iată ce scria eruditul moldovean¹⁰:

(...) precum se adeverește din următoarea inscripție, aflată pe o tablă de bronză deșterinată în Țeara românească, în prejma [*sic*] Celeiului, care se păstrează în Cabinetul Marelui Ban Mihail Ghica [[urmează transcrierea diplomatică și traducerea românească]].

⁷ În această perioadă de tatonări, una dintre deosebiri este grafemul „â” pentru vocala „ă”. Merită semnalat faptul că alfabetul latin va fi introdus oficial în cele două Principate abia peste două decenii. Exact același text din *Curierul Românesc* este copiat, în chirilice, în *Gazeta de Transilvania*, nr. 18 (19 martie 1839, Brașov), pp. 46-47 (cu transcriere și traducere); altă relatare, cu textul latin și traducerea românească (în chirilice), apare în *Albina Românească*, an X, nr. 18 (2 martie 1839, Iași), pp. 69-70.

⁸ Al doilea soț al Pulcheriei Mavros, sora lui Mihail Ghica.

⁹ Moret de Blaremburg, 1842, pp. 146-147. Se cuvine să menționăm nota de la aceleași pagini, care evocă preocupările tatălui său, consilierul de stat Jean Moret de Blaramberg (1772-1831), în Noua Rusie (adică sudul Ucrainei), privitoare la coloniile grecești din regiunea Odessei, deci a Olbiei Pontice, iar în Valahia ale lui Mihail Ghica, prezentat drept fondator al Muzeului Național din București, dar al cărui cabinet particular este deopotrivă amintit. Vezi Pippidi, 1969, pp. 294-296.

¹⁰ C. G. Seulescu, în *Arhiva Albinei pentru arheologie română și industrie*, nr. 3, 1844, p. 5.

Descoperită pe moșia Jienilor¹¹ de la Grojdibodu, cândva în cursul anului 1838, diploma ajunge în cabinetul de antichități al banului Mihalache Ghica, fiind deci semnalată și publicată pentru prima oară în februarie 1839, înainte de a cunoaște o nouă peregrinare și ediții ulterioare, prima dintre ele fiind a lui Joseph Arneth, în 1843, după o litografie trimisă cu generozitate de către colecționarul bucureștean¹². Descoperirea, care făcuse senzație în epocă¹³, mai este menționată într-un discurs din 1839 al lui Mihail Kogălniceanu către „Société odessienne d’histoire et d’antiquités”, când este ales membru al acestei societăți arheologice din Odessa¹⁴:

„Dans un autre endroit, encore en Valachie, on a découvert des tablettes en airain, donnant droit de naturalisation romaine à plusieurs soldats dont les noms sont cités et qui s’étaient distingués dans les guerres contre les barbares. Ces tablettes sont uniques”.

BIBLIOGRAFIE

- Arneth, J. 1843. *Zwölf römische Militär-Diplome*. Viena.
- Avram, Al., Ciucă, M. 1989 (ed.). *Odobescu. Opere*. V. București.
- Croitoru, C., Apostu, G. 2006. Inițiative arheologice reflectate în presa de la mijlocul secolului al XIX-lea. Colecțiile Ghica și Mavros. *Danubius* 24, pp. 87-97.
- Dana, D., Bondoc, D. 2014. Anexa VI. Diploma de la Grojdibodu (*CIL XVI 75 = IDR I 10*). Annexe VI. The Diploma from Grojdibodu (*CIL XVI 75 = IDR I 10*). In: D. Bondoc (ed.), *Podul roman de la Dolni Vadin (Bulgaria)-Grojdibodu (România). The Roman Bridge Dolni Vadin (Bulgaria)-Grojdibodu (Romania)*. Craiova, pp. 204-222.
- Dana, D., Bondoc, D. 2018. Appendix 6. The Diploma from Grojdibodu (*CIL XVI 75 = IDR I 10*). In: D. Bondoc, *The Roman Bridge between Dolni Vadin (Bulgaria) and Grojdibodu (Romania)*. Oxford (*Archaeopress Roman Archaeology* 38), pp. 96-103.
- Eck, W., Pangerl, A. 2018. Neue Diplome aus der Zeit Hadrians für die beiden mösischen Provinzen. *ZPE* 207, pp. 219-231.
- Érdy, J. 1858. A Pannonia és Dacia térein ekkorig talált becsületi bocsátványok. In: *Régiségtani közlemények*. Buda.
- Matei-Popescu, F., Țentea, O. 2018. *Auxilia Moesiae Superioris*. Cluj (*The Centre for Roman Military Studies* 9).
- Moret de Blaremburg, Vl. 1842. *Annuaire de la Principaute de Valachie*. București.
- Odobescu, Al. 1878. *Anticuitățile județului Romanați*. București.
- Pippidi, A. 1969. Vechi epigrafiști și anticari în Țările Române. *StudClas* 11, pp. 279-296.
- Pippidi, A. 1970. Alți anticari și epigrafiști români din secolul al XIX-lea – de la Kogălniceanu la Bălcescu –. *StudClas* 12, pp. 241-246.
- Vintilă-Ghițulescu, C. 2013. *Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obazele primei modernități românești 1750-1860*. București.

¹¹ E surprinzătoare afirmația „familia [lor] nu va reuși să dăinuie [de vreme ce] în Arhondologia din 1837 nu găsim nici urmă de boierii Jianu” (Vintilă-Ghițulescu, 2013, p. 52 n. 2). Or, numele lor de familie se va schimba curând în Cesianu/Cezianu, printr-o legătură fictivă cu numele guvernatorului roman de pe diplomă, Plautius Caesianus; vezi pentru detalii Dana, Bondoc, 2014, p. 205 n. 5.

¹² Arneth, 1843, pp. 54-59, nr. VII.

¹³ Vezi alte ecouri la Croitoru, Apostu, 2006, p. 90: *Cantor de avis și comers*, II, 1838-1839, pp. 229-231; împreună cu alte inscripții, într-un ziar grecesc din București, *Ο Ζέφυρος τοῦ Ἰστροῦ* (an I, 1841), în articolul „Ἀρχαιολογικά” al lui G. G. Papadopoulos, profesor de literatură greacă la Sf. Sava.

¹⁴ Cf. Pippidi, 1970, p. 243. Mihalache Ghica era și el membru al societății din Odessa (*Odesskoe obștestvo istorii i drevnostej*) și plănuia în 1842 realizarea unui corpus al inscripțiilor grecești și latine din cele două Principate (cf. Croitoru, Apostu, 2006, p. 87).